

5.6.2012 POSUDEK disertační práce

Zpracoval: RNDr. Petr Fořt, CSc.

Název oponované práce:

Aspekty užívání rostlinných přípravků dospělou populací v České republice

Autor: RNDr. Karel Knotek

Posuzovaná disertační práce splňuje všechny formální požadavky na tento typ práce kladené. Je rozdělena do předepsaných částí, z nichž logicky jsou nosné dvě – literární rešerše a popis způsobu řešení a hodnocení výsledků za použití současné praxi odpovídajících metodik.

Práci považuji za aktuální a tím také mimořádně přínosnou, a to především s ohledem na stoupající využití léčivých rostlin jak v naturální medicíně, tak v samoléčbě či prevenci. Realizaci těchto forem aplikací umožňuje stále se rozšiřující portfolio z těchto bylin izolovaných fyziologicky účinných látek, sloužících následovně k formulaci receptur volně prodejných doplňků stravy. Stovky studií demonstrují jejich efektivitu, která je mnohdy vyloženě překvapující, což vyvolává rostoucí zájem i ze strany farmaceutického průmyslu. Tím více je překvapující, že pravděpodobně neexistují prameny podobného druhu, psané českým autorem - nebo já osobně jsem se s nimi zatím nesetkal. Z těchto důvodů hodnotím disertační práci dr.Knotka jako mimořádně přínosnou, pokud ne doslova pionýrskou.

Literární rešerše

Literární rešerše logicky tvoří základ pro formulaci pracovní hypotézy a cílů práce. V tomto případě je zpracování informací pocházejících z celého světa mimořádně kvalitní, protože zahrnuje problematiku využití léčivých rostlin v celé její šíři, to znamená ve všech základních aspektech, počínaje legislativou až po popis výrazných specifík použití léčiv, daných geografickými vlivy. Obsah tohoto oddílu práce je možno označit za „studijní materiál“ mimořádného významu, protože je využitelný jak pro producenty všech kategorií produktů, obsahujících léčivé byliny nebo jejich část, tak pro případné prodejce.

Longitudinální studium této problematiky, jímž se zabývám po celou dobu své praxe konzultanta pro výživu, stejně jako moje praxe jako autora řady receptur doplňků stravy, mi dovoluje nadhled i kritickou nicméně konstruktivní analýzu obsahu předložené disertace.

Připomínky, dotazy, doplnění

Zcela chápu důvody, které autora vedly k omezení rozsahu průzkumu na vymezené oblasti České republiky a v těchto lokalitách na vybrané lékárny. Přestože toto konstatování poněkud snižuje efektivitu dopadu závěrů práce do praxe, ještě to neznamená, že to je možné hodnotit jako nedostatek. Spíše to lze chápat jako zdůraznění významu dalšího studia problematiky, případně jako pádný motiv pro práci výzkumných týmů. Tato oblast totiž před sebou má velkou budoucnost. Už jen proto, že již je jasné, že „syntetická“ farmakologie začíná „ztrácet dech“.

Myslím, že jak autorovi tak školiteli a následně i dalším oponentům je jasné, že

problematika využití léčivých rostlin zahrnuje nikoliv jen v práci analyzovanou problematiku využití bylin tuzemského původu, nýbrž také rozsáhlou oblast aplikace směsí bylin především v rámci tradiční čínské nebo ajúrvédské medicíny, ale také v moderních podobách standardizovaných extraktů desítek tradičních i exotických léčivků. A to ještě nezmiňuji případné využití bylin při přípravě homeopatik. Nejde o nedostatek posuzované práce, jde o zdůraznění obrovského rozsahu aplikačních forem léčivých bylin.

Hypotéza

Formulace textu „pracovní hypotézy“ (kapitola II.) je poněkud nekonkrétní, toto je však eliminováno podrobným konkrétním popisem „Cílů“ (kapitola III.)

Přehled sledovaných a hodnocených bylin

Opět předem musím zdůraznit, že chápu nutnost omezení rozsahu práce co do hodnocení použití vybraného spektra léčivků s důrazem na tuzemskou provenienci a samozřejmě výskyt. Faktem je, že aktuální použití bylin se neomezuje jen na tuzemské, ale čím dál intenzivněji na zahraniční léčivky. Také mezi tuzemskými se najde řada v této práci nehodnocených. Napadá mne následující seznam aniž by pořadí bylo určeno obratem prodeje:

Léčivé houby počínaje hlívu až po „čínské houbičky“, rakytník, psyllium, ovesné otruby, zázvor, česnek, brusinky, aloe vera, sója extrakty, mořské řasy a chlorela, zelený ječmen, zelený čaj, žen-šen, noni, acai, mangostan, atd., atd.

Poznámky k textu

Str. 23. Předpokládám, že jsou k dispozici novější závazné analytické postupy stanovení obsahu účinných látek než jak je popisuje Thurzová již v roce 1984.

Str. 36. Otázkou je, do jaké míry je (každý) lékárník orientovaný v problematice použití léčivých bylin. Tím spíše v otázkách možných interakcí s léčivky.

Str. 72. Za chybu považuji fakt, že respondenti nebyli zmapováni i co do jejich zdravotního stavu. To považuji za případný hlavní nebo spíše jediný nedostatek této práce - aniž by to v mých očích znamenalo významné snížení významu této práce nebo snad její zamítnutí.

Str. 76. Preference a poměrně špičkové umístění máty v přehledu množství použitých léčivků je podle mého názoru dáno spíše módností než racionální úvahou uživatelů. Je diskutabilní, zda lze šípek považovat za léčivku, a to proto, že v tom případě by za léčivku mohl být vydáván právě černý stejně jako zelený čaj.

Str. 79. Samosběr považuji za v dnešní době zcela zanedbatelný způsob získání „drogy“ – ostatně, v případě, kdy je realizován laikem, je možné velmi pochybovat jak o kvalitě sebraného byliny tak o jejích účincích.

Str. 83 (a jinde). V práci se opakovaně připomíná nutnost konzultace použití bylinných produktů s lékařem. Jde o tradiční alibistické doporučení výrobců jakýchkoliv volně prodejných léčiv a tím spíše doplňků stravy. Logicky totiž drtivá většina lékařů nemá ani minimální odbornou představu o problematice použití léčivků a od nich odvozených

produktů. Dotaz vznesený jejich pacientem je v důsledku toho zdrojem nedorozumění a případných konfliktů. Pouze „osvícený“ lékař ví o čem je řeč, a pokud ne, informace si najde, kdežto drtivá většina se tím odmítá zabývat – důvody zde není nutné konkretizovat.

Str. 92. Logické tudíž je, že pacienti nepovažují za nutné nebo významné, klást lékařům otázky stran možného použití alternativní medicíny čili také fytotherapie, protože už dávno zjistili, že takové otázky kladou na nesprávném místě. Dovolují si například pohybovat o tom, že by například 30letý lékař s jednou atestací z interny měl jakoukoliv povědomost o léčivých bylinách.

Závěry

Domnívám se, že z výsledků práce je možné odvodit více souvislostí než které předkládá autor. Doporučované pokračování studie včetně jeho rozšíření nakonec vplyne z požadavku medicíny na vytvoření alternativních farmak. Doporučuji nejenom autorovi, ale také ostatním expertům, jejichž doménou je oblast fytofarmakologie, zvýšit intenzitu i rozsah výzkumu možností využití léčivých bylin především na hodnocení efektivity a oprávněnosti použití především bylin exotických, a to z toho důvodu, že jejich přítomnost na českém trhu začíná deklasovat tuzemskou produkci.

Seznam použité literatury

Překvapuje, že autor nepoužil publikace a další zdroje informací, jejichž původci jsou známí „bylinkáři“ Grešík, Nový, Janča st. či Zerzán a řada dalších.

Celkový záběr

Oponovaná disertační práce kolegy Dr. Knotka je po stránce teoretické velmi precizní a svým způsobem vyčerpávající. Po stránce metodické je poněkud limitována omezeným souborem respondentů. To neznamená, že zvolená metodika stejně jako hodnocení výsledků jsou chybné, nýbrž to znamená, že tato práce ukazuje na důležitost dalšího výzkumu, mapujícího využití VŠECH v současnosti dostupných forem bylinných produktů.

V současné době se bude zdát moje doporučení věnovat mimořádnou pozornost preventivním i terapeutickým efektům jednotlivých bylin, ale především některých v nich obsažených látek (pyknogenol, resveratrol, polyfenoly atd.), nerealizovatelné. Nicméně bylo by přinejmenším zajímavé porovnat obrat tuzemských bylin a produktů z nich odvozených s produkty z bylin „exotických“. V tuto chvíli jsem přesvědčen o tom, že exotické byliny by naprosto suverénně „vyhrály“.

Podle mého názoru je předložená oponovaná práce mimořádně přínosná především proto, že znamená první krok k zahájení podrobné analýzy využití jasného preventivního i podpůrně-terapeutického potenciálu všech léčivých bylin.

V Českých Budějovicích, 1.11.2011

RNDr. Petr Fořt, CSc.